

DE KAT
EN
DE GENERAAL

Nino Haratischwili (1983, Tbilisi) is romancier, toneel-schrijver en regisseur. Ze is thuis in twee talen, schrijft sinds haar twaalfde zowel in het Duits als in het Geor-gisch. De 1300 pagina's tellende roman *Het achtste leven (voor Brilka)*, haar derde boek, was een grote bestseller in Duitsland en Nederland en won vele prijzen. Haar nieu-we boek, *De kat en de generaal*, stond op de shortlist van de Deutscher Buchpreis 2018. Haratischwili woont en werkt in Hamburg – al zal ze die stad in de loop van 2020 verruilen voor Berlijn.

Nino Haratischwili

DE KAT
EN
DE GENERAAL

Vertaald door Elly Schippers en Jantsje Post

MERIDIAAN
UITGEVERS

2020

Deze vertaling kwam mede tot stand dankzij een
subsidie van het Goethe-Institut München.

Eerste druk, september 2019

Tweede druk, september 2020

De vertaling van 'Wiegelied' van Michail Lermontov (pag. 5) is van Kees Jiskoot, verschenen in *Ik wil leven, ik wil lijden*, Benerus, 2008

De vertaling van de versregel 'Het loopt voor koude daden warm...' van Sofokles (pag. 65) is van Gerard Koolschijn, verschenen in *Oidipous. Antigone*, Athenaeum-Polak & Van Gennep, 2008

© Frankfurter Verlagsanstalt GmbH, Frankfurt am Main 2018

© 2019 Nederlandse vertaling Elly Schippers en Jantsje Post

In overleg met de auteur is de vertaling hier en daar aangepast

Oorspronkelijke titel *Die Katze und der General*

Oorspronkelijk uitgegeven door Frankfurter Verlagsanstalt

Omslagontwerp Wil Immink Design, naar het ontwerp van

Laura J. Gerlach en Julia Bührlé-Nowikowa

© Omslagbeeld Julia Bührlé-Nowikowa

Foto van de auteur © Danny Merz/Sollsuchstelle

Typografie binnenwerk Wim ten Brinke

Drukkerij Wilco

ISBN 978 94 931 6921 0

NUR 302

www.meridiaanuitgevers.com

 @meridiaanuitgevers

 @meridiaanboeken

 @MeridiaanBoeken

LinkedIn Meridiaan Uitgevers

*Slaap, m'n kind, m'n lieve kleine,
Slaap maar, slaap maar gauw.
En de maan zal helder schijnen
In die wieg van jou.
Met verhalen zal ik komen,
Zingen van de wind;
Oogjes toe, en dan maar dromen,
Slaap maar, slaap, m'n kind.*

*Over stenen stroomt de Terek,
Klotst tegen de kant;
Een Tsjetsjeen sluipt daar, begerig,
't Moordmes in de hand;
Maar jouw vader is een strijder,
Die het van hem wint:
Slaap maar rustig, lieve kleine,
Slaap maar, slaap, m'n kind.*

*En je weet, eens komt de tijd, dat
Jij de slag in gaat:
Moedig grijp je dan de leidsels,
Het geweer paraat;
't Zadeldek zal ik omzomen
Met een zijden lint...
Ga nu, schattebout, maar dromen,
Slaap maar, slaap, m'n kind.*

Michail Lermontov,
uit 'Wiegelied van een kozakkenmoeder'

PROLOOG

NOERA

Ze keek naar de lucht. Door het dichte wolkendek zag ze een akelig felle cirkel. Ze had het gevoel dat ze dwars door het verblindende wit de gloeiende botten zou kunnen zien, als ze maar lang genoeg bleef turen, als ze het maar verdroeg dat haar netvlies vlam vatte. Maar ze wendde haar blik af, de lucht was in een paar seconden betrokken en de wolken dreven de mist de bergkloof in.

Weer die minachtende blikken toen ze het marktplein op liep, ze werd achtervolgd door gefluister. Ook de kleverige gele hagedissenblikken van de oude vrouwen brandden op haar huid. Ze waren vast weer over haar aan het roddelen omdat ze zonder hoofddoek door het dorp liep.

De mist pakte zich razendsnel samen boven de kloof. Zwaar en stil was hij de dorpen binnengekropen en met zijn onverzadigbare muil had hij alles en iedereen opgeslokt. Je moest je geweldig inspannen om een hand voor ogen te kunnen zien.

De mist en de vochtige kou maakten de mensen gespannener, prikkelbaarder, de toch al ijzige sfeer in het dorp was om te snijden. De vrouwen slopen op kousenvoeten rond en deden stilletjes hun dagelijks werk, terwijl de mannen zich met een ernstig en geheimzinnig gezicht in groepjes terugtrokken in de achterkamertjes.

De winter zou hier binnenkort even meedogenloos als altijd aanbreken. De bewoners wapenden zich en stelden zich in op de koude, heldere nachten en de ijzige ochtendwinden. Maar er hing nog iets anders in de lucht, nee, het lag op de loer, ze kon het niet onder woorden brengen, ze kende deze sfeer niet, ze wist alleen dat die niet veel

goeds voorspelde. In tegenstelling tot alle anderen wilde ze zich echter niet door zorgen en angsten laten verlammen. Ze wilde zich net als andere jaren verheugen op de eerste sneeuw. Ze wilde met de kleine Asma sneeuwbalengevechten houden en sleetjerijden – ondanks het gegermieer van haar moeder dat zulk gedrag niet gepast was voor een jonge vrouw van haar leeftijd. Ze wilde het geknorp onder haar voeten voelen, de witte dekentjes van de dunne mosgroene sparrentakken schudden en lachen om niets, gewoon zomaar, zoals ze altijd had gedaan.

Tenslotte was het niets nieuws dat de oudjes over haar smiespelden, haar met hun blikken vervloekten, ze kende dat, ze was het gewend, en ondanks de ijzige sfeer, ondanks de moeilijk onder woorden te brengen dreiging die in de lucht hing, zou ze zich er ook nu niet door laten afschrikken. Ze zou geen omweg maken naar de molen, waar ze het bestelde meel moest afhalen, ze zou haar hoofd niet buigen. Ze hoefde alleen even haar ogen te sluiten en zich de zwakke, hese stem van Natalja Ivanovna voor te stellen, die haar in haar mooie Russisch toefluisterde: ‘Wat is dat voor houding? Zo loopt een trotse Kaukasische vrouw? Recht je rug! Een vrouw met een kromme rug, met een ineengedoken houding zal nooit iets bereiken! Goed zo, als een Bolsjojballerina, ja! Je kunt het wel! Goed gedaan, madame! En nu moeten we aan je *osanka* werken!’ Noera vond haar uitspraak van dat woord altijd prachtig, met de klemtoon op elke lettergreep, en hoewel het gewoon lichaamshouding betekende, kreeg het daardoor een andere, diepere zin. Het was niet moeilijk om zich Natalja Ivanovna’s stem voor de geest te halen, tenslotte had zij haar de magische formule geleerd die elke tegenslag, elke lastige situatie, elke beproeving in het leven draaglijker maakte. Haar stem was nog altijd zo levendig alsof ze pas gisteren afscheid hadden genomen, en

iets zei haar dat dat haar hele leven zo zou blijven. Met Natalja's woorden in haar oren groeide Noera's trots, en ze stak met opgeheven hoofd en een kaarsrechte osanka het marktplein over.

'Je moet je concentreren! Fantasie gaat niet samen met willekeur en al helemaal niet met slordigheid. Je moet heel precies zijn als je je verbeelding laat werken!' De mist omhulde haar nu als een bontstola, en even dacht ze dat dat het werk van Natalja Ivanovna was, haar toverkunst, waarmee ze haar wilde beschermen tegen de afgunstige blikken en het gefluister, dat vast kwetsend voor haar was.

De kloof sluimerde, liet zich wiegen in de armen van de mist, en de bergen leken hun adem in te houden. Steeds weer stelde ze zich voor hoe ze op een dag het dorp zou verlaten, misschien wel voorgoed, het was voor haar iets onvermijdelijks, een zekerheid die zich in haar lijf en haar gedachten leek te hebben vastgezet, iets anders was ondenkbaar, en toch, als ze het zich precies voor de geest haalde, kromp er iets in haar samen. Niet vanwege de mensen, nee, eerder vanwege de bergen en de nabijheid van de hemel. Hier leek ze maar een hand te hoeven uitsteken of ze kon de wolken aanraken, één beweging met haar arm of ze kon de hemel voelen, zo niet voelen, dan op z'n minst inademen.

De eerste en tot nu toe enige keer dat ze in een stad was geweest – in een echte stad en niet een van de omliggende boerendorpen –, had ze onthutst vastgesteld dat de sterren en de hemel daar niet te zien waren, of liever gezegd, de hemel had een namaakhemel geleken, alsof een slechte schilder had geprobeerd hem na te schilderen en jammerlijk had gefaald. Ze was toen tien en had aan de hand van haar vader door brede straten gelopen en auto's voorbij horen stuiven, en hoewel ze zich eigenaardig had gevoeld, vreemd en onwennig, was het toch heerlijk en

opwindend geweest. Ze had iets op haar tong kunnen proeven wat ze nog niet eerder had geproefd en wat inmiddels ook een naam voor haar had: vrijheid. Maar misschien was die smaak ook versterkt door het feit dat ze daar met haar vader was, zij alleen, zonder haar moeder met al haar regels en verboden, en dat haar vader een ander mens leek, zo ontspannen en goedgehumeurd, zo kinderlijk speels en licht, alsof er een loodzware last van zijn schouders was gevallen. Het was lang geleden... En ook de herinnering aan hem als een blij en tevreden man had intussen bijna iets onwerkelijks.

Molenaar Avlan veegde zijn handen af aan zijn schort en grijsde van oor tot oor. Daarna informeerde hij naar haar moeders gezondheid en naar haar zussen. Eigenlijk interesseerde hij zich alleen voor Malika, de oudste van de drie. Maar dat was een hopeloze zaak. Malika was allang getrouwd met een andere man en hij wist dat hij geen enkele kans maakte, maar hij wilde het niet opgeven, hij kon zich niet schikken in zijn lot. Noera had altijd medelijden met hem gehad. Het was van meet af aan een dwaas verlangen, Malika zou hem nooit tot man hebben genomen en de familie Gelajev zou helemaal tegen een verbintenis zijn geweest. Hij was te slap en te verwijfd voor de bergen, een soort collateral damage voor de *tejp**, zonder een spatje krijgshaftigheid in zijn bloed en dus ook geen echte Nochtsji. Terwijl Malika zich graag de wet liet voorschrijven en er een haast erotisch genoeg uit putte zich te onderwerpen. Dus was een huwelijk alleen al om die reden tot mislukken gedoemd geweest.

‘Heel goed, heel fijn gemalen meel zoals je moeder heeft besteld, bijzonder geschikt voor *tsjepalgasj*. Ze is daar een ware meester in. Ik heb de *tsjepalgasj* van je moeder eens

* Op pag. 674 staat een verklarende woordenlijst

op de verjaardag van je grootvader geproefd en heb de smaak nog altijd in mijn mond, goddelijk!

Ze vroeg zich af of hij overdreef omdat hij haar voor zich wilde innemen, of dat hij het echt vond. Haar moeder kookte inderdaad goed, maar dat deden de meeste vrouwen in het dorp. Ze glimlachte naar hem en wierp een blik naar buiten. De mist was nog dichter geworden, hij had grijze muren opgetrokken in de straten van de *aoel*.

‘Echt verraderlijk, die mist, vind je niet?’

Avlan deed alsof hij koude rillingen kreeg en grijsde schaapachtig. Het liefst had ze haar armen om hem heen geslagen, maar ze wist dat de twee mannen die voor de deur stonden te praten hen de hele tijd in de gaten hielden, en omdat ze niet nog meer aanstoot wilde geven, liet ze het achterwege, maar tegelijk ergerde ze zich aan haar zelfbeheersing.

‘En die beste Malika, gaat het goed met haar? Komt ze jullie weleens opzoeken?’

Avlan kon zich veel minder goed beheersen.

‘Ze komt in elk geval met het Offerfeest, dat weet ik zeker. Verder... nou, ik hoop dat het goed met haar gaat.’

Dat hoopte ze echt. Malika was bijna een jaar geleden getrouwd en naar Oeroes-Martan verhuisd. Of ze gelukkig was, wisten ze niet, haar moeder had ze met haar huwelijk in elk geval wel gelukkig gemaakt. Het was een sterke clan, de vader van de bruidegom had een zeepfabriek in Oeroes-Martan, ze waren dan wel geassimileerd, maar geen hielenlikkers, en dus was het de vervulling van een droom en tegelijk een positieverbetering voor Malika en de hele familie; na de schande die hun vader de familie had aangedaan een regelrechte genoegdoening, een vredesverdrag. Haar moeder had haar hoop altijd al op Malika gevestigd. Ten eerste was zij de gehoorzaamste, ten tweede was ze een ‘echt’ meisje met ‘echte’ meisjesdromen, die

allemaal draaiden om een sterke, machtige man, en ten derde was ze de knapste. Asma was nog te klein, het viel niet te zeggen aan wie zij ooit een voorbeeld zou nemen. En zijzelf, de middelste, nou ja, daar hoefde je het niet eens over te hebben. Dus bleef Malika over, en die bleek een troef te zijn. Het plan slaagde en maakte dat hun moeder heel even verzoend was, met zichzelf, met de wereld en vooral met het verleden, maar dat zou niet lang duren.

Een koppelaarster uit het naburige dorp had het huwelijk gearrangeerd en haar moeder bleef maar herhalen wat een geluk het was dat Malika zo'n knap gezicht had en dat Oeroes-Martan bovendien zo ver weg lag dat ze zich daar niet echt druk maakten over de beschamende verdwijning van haar man. Malika ging al akkoord voordat ze haar bruidegom ook maar gezien had, want ze zou naar de stad verhuizen en een man met een Duitse auto krijgen. Er werd getrouwd. Ze vertrok. Sindsdien had Noera haar zus maar één keer gezien, hartje zomer was Malika met haar schoonouders op bezoek geweest, want de Nichalojskië-watervallen zouden goed zijn voor de vruchtbaarheid, en op weg daarheen hadden ze de aoel aangedaan. Ze droeg een hoofddoek, zoals het hoorde voor een getrouwde vrouw, en een jurk tot op haar enkels.

Maar nu vroeg Noera zich af of haar zus wel gelukkig was. En hoe Malika's geluk er dan uitzag. Zou je het herkennen? Zou het aan haar te zien zijn? Of was Malika's geluk kleur- en reukloos, stil en onopvallend, zo wazig als deze mist? Ze was die keer heel stil geweest, stiller dan anders, en ze had een nogal schichtige indruk gemaakt, onzeker, alsof ze het verleerd was hier te zijn, bij haar moeder en haar zusjes, in het dorp en niet in de stad, alsof ze het verleerd was zichzelf te zijn, liever gezegd, alsof ze een façade had opgetrokken en bang was dat iemand daarachter zou kijken.

‘Haar familie kan goed overweg met de Russen, hè?’

Die vraag verbaasde haar. Avlan leek nooit veel interesse te hebben voor wat er in de wereld gebeurde. Hij zou deze plek, dit dorp ook nooit verlaten als hij niet werd weggejaagd, daar was ze van overtuigd.

‘Ik weet het niet. Waarom vraag je dat?’

‘Nou, jullie gaan toch ook bij de Gazoejevs tv-kijken?’

‘Af en toe.’

‘Er is een coup geweest, de Russen wilden hun vazallen bij ons aan het hoofd plaatsen. Wij hebben hun gevechtshelikopters neergehaald.’

‘Wij?’

‘Ja, de onzen.’

Zijn woordkeus bevreedde haar. Hij ging vast vaak naar de voormalige Komsomolclub. Daar kwamen de laatste tijd steeds meer jongemannen bijeen om ‘belangrijke zaken’ te bespreken, zoals haar moeder het noemde, waarmee ze discussies over politiek bedoelde. Waarschijnlijk zat Avlan daar ook bij en had hij die vreemde woorden overgenomen om indruk te maken.

‘Ja, en veel van die hienlikkers zijn opgepakt.’

In zijn stem klonk onmiskenbaar een zekere trots door, zijn vurig patriottisme was opmerkelijk en de gloeiende blik in zijn ogen maakte hem meteen een stuk minder sympathiek.

‘Ik moet nu echt gaan, mama en Asma wachten...’

Het was voor het eerst dat ze zich bij hem niet op haar gemak voelde en ze wilde er gauw vandoor. Alsof hij uit een lichte slaap ontwaakte, schudde hij zijn hoofd, lachte weer op zijn innemende manier en gaf haar de zak meel. Ze nam afscheid met een knikje en ging naar buiten. De mist omhulde haar onmiddellijk als een warme jas.

Een paar passen verder was ze op een haar na tegen de dikke Gülnaz en haar plumpe zoon op gebotst. Gülnaz

was een echte dorpsmatrone en omdat haar man een paar koeien had en evenzovele vrouwen – wat ze minder leuk vond, ook al liet ze dat niet merken –, dacht ze dat ze in het dorp heel wat te zeggen had en zich overal mee kon bemoeien. Als je van roddelen aankwam, zou zij allang een ton moeten wegen, had Noera eens tegen Asma gezegd, en ze had zelf om die plastische voorstelling moeten lachen.

Het kind, dat geen echt kind meer was, maar nog lang niet volwassen, hield Gülnaz' hand vast en kloste met zware, trage stappen achter haar aan.

'Ah, Noera, ben jij het! Je hebt me laten schrikken!' riep ze, en zelfs door de dichte mist heen zag je het vele goud in haar mond blinken.

'Ja, ik ben het, tante Gülnaz, neem me niet kwalijk! Maar het is vandaag ook zo mistig...'

'Mijn broer zegt dat de Russen dat doen. Ja, ja, kijk me niet zo aan, ze zeggen dat die een of ander gas gebruiken om zich op ons te wreken en ons, zonder dat we het in de gaten hebben, langzaam vergiften...'

'Dat lijkt me sterk, tante Gülnaz!'

Ze deed een kleine stap naar voren om duidelijk te maken dat ze verder wilde, maar Gülnaz hield haar tegen. Ze moest namelijk nog het een en ander kwijt en wilde er vooral zeker van zijn dat ze niets had gemist.

'Hoe is het nu met die arme moeder van je?'

'Hoe bedoelt u, tante Gülnaz?'

Ze had geen idee waar dat serpent heen wilde.

'Nou ja, alleen met twee meisjes thuis, en dat in deze roerige tijden...'

Haar hart kromp ineen. Het liefst had ze het uitgeschreeuwd, haar in haar gezicht gespuugd en het op een lopen gezet. Zoveel leedvermaak, zo'n belustheid op andermans verdriet was ondraaglijk. Hoe kon je met zoveel

frustratie leven, vroeg ze zich af, terwijl ze geforceerd glimlachte.

‘Het gaat prima, tante Gülnaz. Maakt u zich over ons maar geen zorgen.’

‘Bezorg je moeder geen last, begrepen?’ zei ze met een haast dreigende ondertoon, en ze boog zich zo dicht naar haar toe dat Noera haar slechte adem kon ruiken, een lucht van hardgekookte eieren en iets vettigs. ‘Ze heeft al genoeg te verduren gehad.’

Wat had Noera haar graag een draai om haar oren gegeven. Op zulke momenten miste ze Natalja Ivanovna het meest. Normaal was ze na zo’n voorval naar haar toe gerend en had ze alles eruit gegooid, ze zou tekeer zijn gegaan en iedereen naar de hel hebben gewenst tot ze gekalmeerd was en weer vertrouwen had. Maar nu, ja, nu moest ze de verbittering en de woede inslikken, zich zelfs tot een glimlach dwingen.

‘Tot ziens!’ mompelde ze alleen en ze vervolgde haar weg door de mist toen de jongen, die al die tijd apathisch naast zijn moeder had gestaan, plotseling zijn tong tegen haar uitstak en iets tegen haar siste. Eerst verstond ze het niet, maar toen ze wat verder weg was, drong het tot haar door. ‘Hoer’ had hij haar nageroepen. Gülnaz moest hem de mond hebben gesnoerd, want hij verstomde abrupt en weer heerste er een allesomvattende stilte.

Ze mocht niet haar zelfbeheersing verliezen. Ze mocht die boerenkinkels geen reden geven om nog meer over haar en haar familie te roddelen. ‘Gewoon doorademen, diep en regelmatig doorademen,’ hoorde ze Natalja Ivanovna weer in haar oor fluisteren. Wat miste ze haar toch! ‘Ademen en dan de filter vervangen!’

Dat deed ze als de wereld om haar heen te taai, te hard werd, te onaangenaam, dan schakelde ze de realiteit gewoon uit en schoof er een nieuwe kleurfilter voor. Dat was

helemaal niet moeilijk, ze hoefde alleen haar ogen dicht te doen en zich naar een andere werkelijkheid te verplaatsen, met al haar zintuigen, in opperste concentratie, en meteen was alles anders, ze werd een andere, inwisselbare persoon, iemand die ze in haar fantasie kon oproepen. En met de dag, met de maand, met het jaar werd ze moediger en roekelozer. Vroeger durfde ze zich hooguit een scenario voor te stellen waarin ze arts was, ergens in een grote stad vol mooie parken en attracties. Een stad die op een kermis leek. Bont en fel en vol muziek, vol amusement, en zij er middenin, haastig van haar werk komend, werk dat zinvol en belangrijk was, het liefst als chirurg, het liefst waar het op z'n minst om leven en dood ging, en natuurlijk zou ze er altijd voor zorgen dat het leven won, en daarna zou ze lachend langs de suikerspinksraampjes en de mooie draaimolens lopen en een ijsje eten, in een prachtige jurk, met los haar. Ze ontdekte hoe ze haar fantasie kon trainen, dresser en als een gehoorzaam paard. En zo leerde ze steeds driestere en bontere, steeds avontuurlijker verhalen te verzinnen. Als ze zich bijvoorbeeld niet al te veel wilde inspannen, was ze gewoon een prinses, dat kostte helemaal geen moeite. Maar niet zomaar een prinses, nee, een Japanse. (In de oude dorpsbibliotheek, die vol socialistische propagandaboeken stond, had ze ooit een verfromfaaid tijdschrift gevonden, een oud modeblad, waarin alles in Latijns schrift was geschreven, in een vreemde, mooi klinkende taal, en waar knappe, goedgeklede vrouwen in waren afgebeeld. En daar was een keurige jongedame, die een Japanse prinses bleek te zijn, met de exotische, een verlangen naar verre landen opwekkende naam Michiko – zoveel had ze kunnen ontcijferen.) Ze droeg chique gewaden en wuifde naar het volk vanuit het keizerlijk paleis, dat helemaal verguld was.

Maar de laatste tijd was ze meestal María. De beeld-

schone María uit de Mexicaanse telenovela *Simplemente María*, waar ze samen met de andere dorpsvrouwen elke avond bij de Gazoejevs naar keek – vanwege de grote toeloop hadden ze de televisie met behulp van een met tape aan elkaar geplakt verlengsnoer op het erf gezet, zodat er voor iedereen plaats was. Het ging over het eenvoudige boerenmeisje María uit de titel, dat het ondanks alle tegenslagen en belemmeringen tot beroemd modeontwerpster schopte, dat alle sociale hindernissen overwon, hoewel haar liefde voor de rijke Juan Carlos del Villar Montenegro niet mocht bestaan. Het was fijn om María te zijn. En het was ook gemakkelijk om María's werkelijkheid te lenen, want de in het Russisch nagesynchroniseerde, kleurrijke Mexicaanse realiteit zat vol details. Ze had een nauwkeurige voorstelling van de vertrekken waarin María zich bewoog, van de kleren die ze droeg, de voorwerpen die ze aanraakte, en de rest, ja, de rest vulde ze aan in haar hoofd, bijvoorbeeld hoe de lippen van Juan Carlos del Villar Montenegro smaakten. Ook al was hun liefde ongelukkig, ook al was het hun niet gegund om samen te zijn (hoewel ze dat nog niet met zekerheid kon zeggen, ze mocht nog hopen, ze had tenslotte nog 122 afleveringen voor de boeg), toch was het een mooie, geheimzinnige, opwindende liefde, een liefde zoals die volgens haar moest zijn en niet zoals de werkelijkheid haar die opdrong. Ze was erachter gekomen dat de actrice die María speelde, Maria Victoria Eugenia Guadalupe Martínez del Río Moreno-Ruffo heette, en die naam had ze zich ingeprent zoals een van de vele patriottische gedichten die haar op school waren ingepompt. Wat klonk die naam magisch en verleidelijk! Maria Victoria Eugenia Guadalupe Martínez del Río Moreno-Ruffo, hij smolt als suikerspin op je tong en smaakte naar meer. De wereld van Maria Victoria Eugenia Guadalupe Martínez del Río Mo-

reno-Ruffo was zoals de wereld volgens haar moest zijn; als je al het geluk had te leven, dan moesten het leven en je omgeving toch meewerken, dat was toch niet te veel gevraagd? Of wel? Was het verkeerd om meer te verlangen? Meer dan wat een vrouw toekwam volgens haar moeder? Volgens de oude vrouwen die op het marktplein zaten en haar met hun gele hagedissenogen opvrat, afkeurend, honend; die vonden het al schaamteloos dat ze zo jong was, jong en vol geheime beloften, die haar lichaam deed zonder dat zij zich er bewust van was. Moest ze zich verontschuldigen dat ze zo lenig en bevallig was als een dier in het wild?! Moest ze zich verontschuldigen dat ze ervan droomde weg te gaan? Dat ze niet genoeg had aan het dorp? En al helemaal niet aan de dorpsbewoners! Achter die bergen, achter de machtige kloof, achter de woeste rivier lag een wereld die zo veelomvattend was, zo afwisselend, zo bont. Daar wilde ze heen. Daar moest ze heen. Het moest haar lukken. Het idee dat ze op een dag haar toverkracht zou verliezen en zich niet meer naar een andere realiteit kon verplaatsen omdat de huidige, de echte realiteit zich als een bijtend zuur door alle lagen van haar fantasie vrat, dat idee verlamde haar. Het ergste wat haar kon overkomen, was het verlies van haar magische kracht. Die kracht hield haar in leven, gaf haar vertrouwen, maakte dat ze alles verdroeg wat het tegendeel was van geluk en toch geen ongeluk, maar waar ze nog geen naam voor had gevonden.

‘Is het niet oneindig treurig, Noera, dat de meeste mensen niets liever willen dan middelmatigheid? Een middelmatig leven, middelmatigheid in alles, terwijl er niets is waar ik zo bang voor ben?’

Plotseling zag ze Natalja Ivanovna weer voor zich, ze stond bij het raam, met haar rug naar haar toe en een sigaret in haar linkerhand. Ze was links en zei altijd dat dat

kwam doordat je linkerhand nu eenmaal dichter bij je hart zat en ze niets kon doen wat niet direct in verbinding met haar hart stond. Het was winter – bijna altijd als ze aan Natalja Ivanovna dacht, was het winter, alsof hun gezamenlijke tijd één eindeloze, besneeuwde, witte winter was, alsof het in die tijd nooit zomer was geweest – en in de potkachel brandde hout, het geknisper had iets slaapverwekkends, een geluid dat uitnodigde tot dromen. Buiten was het koud en door het raam leek de wereld zo onbarmhartig, zo onvriendelijk, terwijl het in die kleine kamer zo warm en gezellig was. Noera kon haar gezicht niet zien toen ze die zinnen uitsprak, maar ze kreeg opeens kippenvel. Of dat kwam doordat die zinnen haar bekend voorkwamen, haar eigenlijk afstootten of haar bang maakten, kon ze niet zeggen, maar ze raakten haar zo diep dat ze verstijfde.

‘Steeds hebben we daartegen gevochten, mijn man en ik, we deden niets anders. En na al die jaren vraag ik me af of dat geen vergissing was, of we niet jammerlijk hebben gefaald. Ja, als je het mij vraagt, is middelmatigheid de vloek van de mensheid, het was niet de slang die de zonde in de Hof van Eden bracht, het was de middelmatigheid...’

Natalja Ivanovna nam een trek van haar sigaret (in de wereld waarin Noera leefde, was dat voor een vrouw iets ongehoords, iets verbodens) en Noera vroeg zich af of ze van achteren naar haar toe zou sluipen en zich tegen haar aan zou drukken, haar zou troosten en zeggen dat zij de meest bijzondere persoon was die ze ooit was tegengekomen.

‘Maar een paar mensen lukt het... Zij weten die vloek te verbreken...’ Weer zweeg ze abrupt, ze wachtte ergens op, ze moest nog een oordeel vellen, wat ze ook deed nadat ze haar sigaret op een als asbak dienstdoend schoteltje had

uitgedrukt: 'Misschien, ja, misschien... zal het jou lukken, Noera...'

Een groter 'ja' had ze haar hele leven nog niet gekregen. Maar voor dat 'ja' moest gevochten worden, als een leeuwin moest ze vechten, ook dat had ze van Natalja Ivanovna geleerd. Als ze niet wegging, als ze niet aan die bergen en die rivier ontsnapte, aan die natuur die zo bedrieglijk mooi was, zou ze net zo eindigen als die oude vrouwen op het marktplein, met een wollen hoofddoek om, met haar handen in haar schoot, met gele, kleverige ogen en bittere woorden die haar mond vergiftigden. Of, erger nog, ze zou net als haar moeder worden, overlopend van zelfmedelijden, met elke vezel van haar lichaam hunkerend naar bescherming van de aoel, naar rechtvaardiging van elke handeling, elke beslissing – nu haar man weg was en zij als een hulpeloos wezen door het melkwegstelsel zweefde, angstig en onzeker, totaal geïntimideerd en zich verliezend in zinloze degelijkheid.

Nee, zij zou de zin van haar leven nooit afhankelijk maken van een man, zelfs niet van een man als Juan Carlos del Villar Montenegro. Ze zou de zon van haar eigen planetenstelsel zijn. Ze zou niets verbergen, ze zou de mooiste, kleurigste kleren dragen en zowel haar enkels laten zien als de gleuf die zich sinds een jaar of twee tussen haar ronde, stevige borsten aftekende. En wat zou ze haar huis later mooi inrichten! Met gebloemde tafelkleden en porseleinen vazen, met handgeknoopte tapijten en zachte banken. Net als de haciënda's uit de telenovela. Maar misschien – en die droom was de opwindendste, gewaagdeste, gekste en daarom misschien de vurigste van al haar dromen – werd ze wel actrice, zo een tegen wie iedereen opkeek, op wie de mannen bij bosjes verliefd werden, die de ene prijs na de andere in de wacht sleepte, in de chicste jurken rondliep en met vochtige ogen vanaf het toneel

kushandjes uitdeelde. Zo iemand als Maria Victoria Eugenia Guadalupe Martínez del Río Moreno-Ruffo!

Maar over de consequenties van die droom durfde ze niet goed na te denken. Het idee dat niet alleen haar hele familie, maar ook Asma haar zou verachten en zich van haar zou afkeren, was te pijnlijk. Maar misschien kon ze voorkomen dat deze omgeving greep op Asma kreeg en haar met die keiharde regels en principes aanstak, misschien kon zij voor haar zusje worden wat Natalja Ivanovna ooit voor haar was geweest: een anker. Ja, misschien, als ze eerst naar Grozny ging, later naar Moskou, later naar... Ja, waarheen eigenlijk? Nou, misschien wel naar Mexico, ja, waarom niet naar Mexico, tenslotte werden daar zulke fantastische series als *Simplemente María* gemaakt. En als ze daar dan eindelijk succes had en in een van die series meespeelde en op een kleurrijke haciënda woonde met papegaaien en reusachtige cactussen in de tuin, dan zou ze Asma laten overkomen en haar leren vrij te zijn, elke dag, met ijzeren discipline, zoals Natalja Ivanovna ooit met haar had gedaan. En Asma zou begrijpen dat hun wereld slechts een van de oneindig vele varianten van de grote wereld was en beslist niet de absolute en enig juiste, en dan zou misschien ook het hart van hun moeder ontdooien, ze waren tenslotte met z'n tweeën, en hun moeder zou hen komen opzoeken en versteld staan van de technicolorkleuren waarin het Mexicaanse leven van haar dochters zich afspeelde. Koppig als ze was, zou ze haar land, haar aoel, nooit definitief willen verlaten, maar wie weet zou ze een paar keer per jaar de oceaan oversteken om met haar dochters uitstapjes te maken naar de mooiste plekjes van Mexico.

Natalja Ivanovna was een jaar of vier geleden in het dorp gekomen, een Russin die met een Tsjetsjeen was getrouwd en met hem in Grozny was gaan wonen. Beiden

waren voormalige onderwijzers, die zich om een voor Noera onnavolgbare reden tot taak hadden gesteld door de meest afgelegen dorpen van de Noordelijke Kaukasus te trekken en daar kinderen les te geven. Ze gingen niet naar de dorpscholen, maar boden hun eigen onderwijs aan, in geïmproviseerde klaslokalen bij hen thuis. Ze leefden van de giften en aalmoezen die de ouders hun uit dankbaarheid voor het enthousiasme van hun kinderen schonken, en ze zagen het als hun taak om ‘denkprikkels buiten de heersende normen’ te geven. Ze brachten een hele kofferbak vol boeken mee en iets wat minstens zo geweldig was: een televisie met ingebouwde videorecorder en een heleboel met de hand beschreven cassettes. Daar ging een magische wereld open, die drommen kinderen aantrok. Van oude, clandestien gekopieerde Chaplin-films van slechte kwaliteit via Visconti tot schreeuwerige actiefilms uit Hollywood – alles zat erbij, zelfs Bollywoodfilms. Voor elke vertoning werd bij de betreffende film een inleiding gehouden en naderhand werd erover gediscussieerd. In de les voor de vertoning vertelden ze de kinderen iets over de ontstaansgeschiedenis en de acteurs, over de periode waarin de film zich afspeelde en de historische gebeurtenissen uit die tijd. Na afloop moesten de kinderen over hun indrukken vertellen. En dan was het niet genoeg om te zeggen of ze de film leuk hadden gevonden of niet, ze moesten met argumenten komen en met elkaar discussiëren. Er waren geen criteria, geen smaakvoorschriften, alles kon worden gedacht en gezegd. Voor veel deelnemers was die oefening te hoog gegrepen. Nog nooit hadden ze hun mening mogen geven. Altijd waren het de *adat*-wetten die hun leven bepaalden, altijd waren het hun ouders en grootouders, de dorpsoudsten, de partij en de imams die zeiden wat ze wel en niet moesten doen. En nu waren daar opeens twee tovenaars die

hen ontvoerden naar een magische werkelijkheid, waar van alles leek te mogen. Niet alle kinderen konden omgaan met die vrijheid, velen bleven na een paar keer weg of hun ouders roken onraad en verboden hun kinderen naar dat vreemde stel toe te gaan. Maar anderen genoten van het enthousiasme op het gezicht van hun spruiten en maakten zich niet druk over de inhoud van de lessen. Op een dag zou het stel toch weer weggaan en zouden hun kinderen zonder een woord te zeggen terugkeren naar het sobere en streng gereguleerde leven van alledag, want dat was de wet van de bergen, de wet van de voorvaderen, hier heerste de eeuwenoude wet van de Vajnachten.

Maar bij Noera ging het anders. Het zaad vond een meer dan vruchtbare bodem, en een ongeluk bleek voor haar puur geluk te zijn. Natalja's man stierf plotseling aan een hartinfarct toen ze pas een paar weken in de Argoenkloof waren. Ze hadden een kleine leegstaande houten schuur langs de hoofdweg gehuurd, en nog voordat Noera zijn naam kon onthouden, viel de bebaarde, goedmoedige man op een avond dood neer. Natalja Ivanovna rouwde lang. Ze rouwde anders dan de vrouwen in de aoel. Ze rouwde stil en zonder vaste rituelen. Ze rouwde in haar eentje. De dorpsbewoners praatten erover, maar niemand bemoeide zich ermee, ze was geen Nochtsji, ze was een vreemde, een goddeloze socialiste uit het noorden, hoe kon zij nou weten hoe je moest rouwen, hoe je op gepaste wijze treurde om een man? Ja, ja, de stedelingen waren diepgezonken, ze waren de weg kwijt, de communisten hadden hen verpest, maar er was hoop – zo fluisterden de ouden –, sinds kort was er weer die kwelende hoop, sinds de reus als een zieke olifant was omgevallen, sinds de Vajnachse Democratische Partij was opgericht, sinds de onafhankelijkheid was uitgeroepen! Er